

Згура С.О.,

здобувач кафедри конституційного
адміністративного і міжнародного права
Маріупольського державного університету

ПЛАНУВАННЯ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

У статті розглядаються теоретичні підходи до планування органами місцевого самоврядування України побудови системи фізичної культури та спорту в територіальній громаді.

В статье рассматриваются теоретические подходы к планированию органами местного самоуправления Украины построения системы физической культуры и спорта в территориальной громаде.

In the article the theoretical going is examined near planning of local self-government of Ukraine of construction of the system of physical culture and sport organs in territorial collective.

Постановка проблеми. Фізична культура і спорт грають велику роль в житті людини. Проте, у всьому світі люди бачать її по-різному. Одні вельми прохолодно відносяться до активної рухової або розумової (шахи, шашки – авт.) діяльності, більш того, навіть вважають її даремною витратою часу. Інші – розуміючи глибинний сенс і призначення фізкультури і спорту, віддаються йому з радістю. Причому кожен з них може мати різне відношення до спорту: хтось вважає за краще дивитися його по телевізору, хтось – займатися загальнофізичною підготовкою або яким-небудь видом спорту, ну а для когось спорт – це засіб існування. Серед останніх можуть бути діючі спортсмени, тренери, лікарі, директори спортивних товариств, опікуни спорту тощо. Таким чином, у істотної кількості людей фізична культура і спорт займають важливе місце в житті. І кожен з них вносить свій внесок у розвиток фізичної культури і спорту, що фактично мають територіальний характер, бо здійснюються за місцем проживання, в рамках існування і функціонування територіальної громади – сукупності жителів, що проживають на певній території і є первинним суб'єктом місцевого самоврядування (ст. 140 Конституції України) [1].

Фізична культура і спорт володіють дивовижними онтогенетичними і комунікативними властивостями. Вони можуть об'єднувати людей, знайомити їх між собою (комунікативна складова – авт.), в більшості випадків спорт укріплює здоров'я, характер і навіть розумові здібності людей, які їм займаються (фізіолого-психологічна складова – авт.), розвиває в них такі навички як швидкість, спритність, реакція, координація, витривалість, терпіння і сила (екзистенційна складова – авт.). Спорт робить людей стійкішими до негативних чинників зовнішнього середовища, дає

змогу швидше справитися з негараздами в особистому житті та у відносинах з колективами людей (поведінкова складова – авт.). Він часто приносить людям масу позитивних емоцій, наприклад, при перемозі улюбленої команди або при досягненні людиною якогось результату в ній (емоційна складова – авт.).

Значення фізичної культури і спорту постійно зростає. Особливо на тлі перманентних спроб людини спростити собі життя. Фізична праця для неї перестає мати основне значення у зв'язку з науково-технічною революцією і розвитком техніки. Людина поступово втрачає закладений в неї фізичний потенціал, стаючи старезною в порівнянні зі своїми далекими предками. На неї дуже погано можуть впливати такі спокуси, як спиртне, тютюн і наркотики. А це призводить її до соціальної анемії, суспільної апатії, байдужості до себе і тих, хто її оточує, до деградації особи і навіть до загибелі. Фізична культура і спорт є ідеальною альтернативою цим негативним чинникам і служать тією можливістю, яка не дасть людині скотитися вниз по соціальних сходах, а сформуванню соціальної мотивації і активності, причому як жителів в рамках територіальної громади, так і громадянина своєї держави.

Звідси *метою* даної статті є розкриття ролі фізичної культури і спорту в стабільному функціонуванні територіальної громади і її членів, а також ролі органів місцевого самоврядування по становленню системи масової фізкультури і спорту в рамках локального соціуму.

Ступінь наукової розробки теми. У вітчизняній і зарубіжній літературі питанням ролі фізичної культури і спорту приділена велика увага, разом з тим, питання ролі муніципальних органів в цих процесах залишаються практично не дослідженими.

У той же час, в умовах глобалізації і інтернаціоналізації регулювання предметів і об'єктів державно-правового регулювання, зв'язка «здоров'я, фізична культура і спорт» привертає все більшу увагу фахівців у сфері конституційного і муніципального права, державного і муніципального управління. Фізичну культуру і спорт як об'єкт управління розглядали М. І. Золотов, В. В. Кузин, М. Є. Кутепов, С. Г. Сейранов, А. С. Соколов, В. Б. Зотов, М. О. Волгін, Є. В. Тишин і багато інших. У документах конференцій, міжнародних зустрічей, у пресі, широко представлені доповіді керівних працівників колишнього Держкомспорту України і нинішнього Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Національного Олімпійського комітету, різних спортивних організацій, в яких глибоко розглянуті проблеми фізичного виховання і спорту саме з погляду управління і пошуку якнайкращих управлінських рішень. Багато матеріалів щодо управління спортивною діяльністю, пов'язане з підготовкою України до проведення чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012».

Виклад основного матеріалу. Зайняття фізичною культурою та спортом, за виключенням спорту вищих досягнень, здійснюється по місту жителями членів територіальної громади. Виходячи зі значення цієї

соціальної діяльності для стійкого та стабільного функціонування кожного з жителів – членів територіальної громади, об'єктивується роль та значення органів місцевого самоврядування (далі – ОМСВ) щодо організації системи фізичної культури та спорту в територіальній громаді.

Вказані ОМСВ, насамперед, здійснюють муніципальне управління у профільній сфері, однак в рамках цього вони виконують ініціюючу, організуючу, координуючу, підтримуючу роль, використовуючи при цьому організаційні, організаційно-правові та фінансові форми діяльності. Основний напрямком в діяльності ОМСВ у сфері будівництва системи фізичної культури та спорту в територіальній громаді є, насамперед, створення системи масової фізкультурно-спортивної роботи та проведення її серед мешканців. Основними формами цієї роботи є наступні:

- розширення можливостей занять за місцем проживання;
- розширення можливостей занять за місцем роботи;
- адресна робота з окремими категоріями громадян (зокрема з дітьми, молоддю, особами з обмеженими можливостями здоров'я, людьми старшого і похилого віку);
- сприяння індивідуальним заняттям фізичною культурою та спортом.

Необхідно зазначити, що, по-перше, побудова локальної системи системи масової фізкультурно-спортивної роботи здійснюються шляхом планування. А, по-друге, таке планування має бути стратегічним.

На думку І. Шолохова та В. Куракова, стратегічне планування економічного і соціального розвитку таких основних структурних складових соціальної сфери, як охорона здоров'я, освіта, науково-інноваційний, спортивно-оздоровчий, житлово-комунальний, телекомунікаційний комплекси, на відміну від поточного і перспективного планування, в основу яких покладено перенесення ретроспективних тенденцій діяльності на середньо-, довгостроковий періоди часу, засновано на формуванні і реалізації узагальнювальної і функціональних стратегій [2].

При цьому дані стратегії спрямовано на досягнення необхідної результативності шляхом дотримання встановлених правил, виконання набору процедур і послідовності здійснення комплексу заходів структурно-організаційної, науково-інноваційної, маркетингової, економічної, фінансової, соціальної спрямованості. Тобто, вказані стратегії включають до себе:

- по-перше, формалізований фактор – правила, процедури і заходи;
- по-друге, процесуальний фактор – дотримання встановлених правил, виконання набору процедур і послідовності здійснення комплексу заходів;
- по-третє, ресурсний фактор – структурно-організаційні (тобто органи та організації, їх кадровий склад, а також форми реалізації їх діяльності), науково-інноваційні (форми діяльності, що базуються на досягненнях науки та відповідають запитам сучасності), маркетингової (форми діяльності, що задовольняють потреби членів територіальної громади),

економічної (діяльність, що здійснюється відповідно до реалізації економічної функції ОМСВ), фінансової (діяльність, що підкріплена відповідними коштами), соціальної (діяльність та її форми, що мають суттєве значення для функціонування та розвитку територіальної спільноти);

- по-четверте, організаційний фактор – вказана діяльність здійснюється шляхом застосування та реалізації відповідних організаційних форм;

- по-п'яте, нормативний фактор – вказана діяльність є нормувальною, тобто найбільш важливі відносини, що виникають в процесі її виникнення, розвитку та здійснення регламентуються та регулюються правовими нормами;

- по-шосте, часовий фактор – вказана діяльність та форми її реалізації планується у часі;

- по-сьоме, методологічний фактор – діяльність щодо розробки ОМСВ стратегії здійснюється з застосуванням відповідних методів наукового пізнання;

- по-восьме, аксіологічний фактор – діяльність щодо розробки ОМСВ стратегії здійснюється, виходячи з суттєвої цінності фізкультурно-спортивної роботи для територіальної громади та її членів;

- по-дев'яте, праксеологічний фактор – діяльність щодо розробки ОМСВ стратегії здійснюється шляхом застосування стандартизованих методів та прийомів соціальної колективної та індивідуальної практик.

Таким чином, можна стверджувати, що діяльність ОМСВ щодо побудови локальної системи фізичної культури та спорту входить до кола завдань, вирішення яких є спрямованим на досягнення базових принципів соціально орієнтованої держави та визначення раціональних напрямів стратегічного розвитку соціальної сфери.

Цей процес є органічно і нерозривно пов'язаним з перерозподілом державою та ОМСВ наявних матеріальних і духовних благ через встановлення ефективно функціонуючої системи податків, формування державного та місцевих бюджетів, зростання центрального, регіонального та локального фінансування соціальних програм. Причому, основною стратегічною спрямованістю розвитку народного господарства, соціальної сфери виступає стійке зростання інвестицій в соціально і економічно значущі проекти на базі посилення захисту прав власності, забезпечення рівних умов конкуренції, зниження надмірних адміністративних бар'єрів для підприємницької діяльності, підвищення фінансової транспарентності підприємств і організацій.

При розробці і реалізації комплексу соціальних заходів стратегічного планування необхідно зважати на регіональну та локальну специфіку економічного розвитку. В першу чергу, це пов'язано з особливістю змін соціальних потреб громадян окремого регіону та окремої територіальної громади. Крім того, необхідно враховувати національні традиції,

кліматичні умови, демографічний розвиток кожного регіону та територіальної громади, оскільки розміри бюджетів ОМСВ залежать від умов життя громадян, а також від чинників, що роблять істотний вплив на формування потреб, їх обсягів і структури, від демографічної структури населення регіону та його територіальних громад (села, селища, міста), особливостей життя міських і сільських громадян, природних чинників, національних і етнографічних характеристик груп і шарів громадян окремих регіонів та громад.

Основним завданням стратегічного розвитку фізичної культури і спорту у діяльності ОМСВ є припинення зниження рівня масової фізичної культури членів територіальної громади і створення необхідних умов для використання можливостей фізичної культури, спорту і організованого відпочинку в цілях оздоровлення громадян і формування здорового способу життя. Для цього ОМСВ за допомогою держави необхідно створити новий механізм ресурсного забезпечення культури і мистецтва через надання податкових пільг, розвиток добродійності, меценатства, формування суспільних фондів, опікунських рад, хоча основна частка фінансування цієї структурної складової соціальної сфери повинна лягти на державу та ОМСВ.

Основними напрямками планування ОМСВ побудови локальної системи фізичної культури та спорту, виходячи з екзистенційних потреб громади та відповідних устремлінь її членів, повинні стати такі:

- розширення переліку фізкультурно-оздоровчих послуг населенню;
- збільшення кількості спортивних секцій і числа мешканців, що займаються в них;
- модернізація спортивних майданчиків.

Повинні враховуватись й популярні види спорту в секціях за місцем проживання. Так, згідно фізкультурно-спортивній практиці європейських міст, муніципалітети можуть забезпечувати функціонування секцій з 71 виду спорту. Окрім традиційно популярних футболу, хокею, баскетболу, можуть працювати секції роллерспорту, сноубордингу, міні-регбі, черлидингу [3].

ОМСВ в процесі планування повинні враховувати й пору року. Так, у ОМСВ України є досвід організації спортивних секцій літом в зонах відпочинку (пляжний волейбол, оздоровчий біг, городки, гилка, сокс, рухомі ігри з дітьми, боулз, петанк за участю команд людей старшого віку і молоді). Взимку затребувані катки, особливо в районах, віддалених від центру. Ініціативні керівники організують безкоштовний прокат ковзанів, льодові дискотеки, хокейні турніри.

В процесі планування фізкультурно-спортивної роботи в територіальній громаді, ОМСВ повинні враховувати основні тенденції розвитку масового спорту на сучасному етапі, до яких відносяться:

- постійне зростання числа мешканців, що займаються спортом і фізичною культурою;

- зміна мотивів занять, посилення таких мотивів, як отримання задоволення від занять, зміцнення здоров'я, формування фігури;
- створення умов для сумісних занять фізкультурою і спортом сім'ї;
- залучення до занять фізичною культурою все більшої кількості людей з обмеженими фізичними можливостями;
- захоплення молоді разом з іншими видами спорту спортом «гострих відчуттів».

Врахування зазначених основних тенденцій розвитку масового спорту на сучасному етапі дасть ОМСВ змогу не тільки планувати напрямки розвитку локальної системи профільного характеру, а й ефективно розробляти організаційні та організаційно-правові форми діяльності з розвитку нових видів фізкультурно-спортивної роботи та ефективно використовувати фінансові ресурси.

Метою такої діяльності повинно стати спортивне дозвілля і активний спосіб життя в якості повсякденної норми і для школярів, і для людей старшого і похилого віку, і для людей з обмеженими можливостями здоров'я.

Особливе місце в діяльності ОМСВ щодо побудови локальної системи фізичної культури та спорту повинна зайняти робота з особами старшого та похилого віку, бо на фоні негативного демографічного росту, населення України стрімко старіє та скорочується. У Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту України чекають скорочення чисельності населення держави до 25 млн. чоловік. При цьому зазначається, що на сьогоднішній день найважливішим напрямом діяльності є «створення доступної спортивної інфраструктури, як бази для залучення населення до активного способу життя, спорту» [4]. Дійсно, згідно даним ООН, до 2050 року населення країни досягне 25-30 млн. чоловік. Також, згідно даним Міністерства, населення України за 15 років скоротилося з 52 млн. чоловік до 46 млн. чоловік. Таким чином, в країні в наявності негативний приріст населення [5].

У цьому контексті ОМСВ необхідно здійснювати відповідне планування, що буде спрямоване на врахування наявного положення та на подолання його негативних наслідків. Серед ефективних комплексних заходів щодо цього, треба назвати такі:

- створення і забезпечення роботи секцій і груп здоров'я для населення старшого і похилого віку в житлових мікрорайонах і на спортивних спорудах в кроковій доступності від місць мешкання;
- організація і проведення спартакіад для населення старшого і похилого віку «Активне довголіття»;
- проведення моніторингу серед осіб старшого і похилого віку з питань організації фізкультурно-спортивної і оздоровчої роботи і створення необхідних умов для цього;

– залучення до заходів спортивно-масового і оздоровчого характеру трудящих і службовців (у % відношенні від загального числа тих, що працюють);

– надання підтримки суспільному фізкультурно-спортивному руху (слід додати, що завдяки підтримці ОМСВ активно розвиваються ліги по видах спорту, клуби любителів спорту, оздоровчі клуби, що об'єднують людей старшого віку, студентські любительські спортивні організації тощо);

– організація роботи над створенням умов для активного відпочинку і самостійних занять жителів у дворах, скверах, в паркових зонах (слід враховувати, що самостійні заняття фізичними вправами дозволяють з найменшими матеріальними і кадровими витратами ефективно вирішувати багато важливих завдань фізичного виховання і індивідуалізації занять. Слід озброїти мешканців знаннями і уміннями методично грамотно будувати самостійні заняття /консультації, методичні рекомендації, відеоматеріали/);

– організація пропагування здорового способу життя (для популяризації спорту велике значення мають заняття і спортивні заходи, що проводяться в дворах. Цікаво організований захід стає хорошою рекламною акцією, здатною збудити інтерес до того, що відбувається у тих, хто поки що проявляє пасивність в питаннях активного відпочинку і здорового способу життя;

○ організація широкого інформування жителів про можливості занять спортом через муніципальні ЗМІ;

○ проведення роботи з метою підвищення відповідальності батьків за здоров'я дітей з залученням дитячих установ, школи та інших учбових закладів.

Ефективною формою розвитку фізичної культури та спорту в територіальній громаді, що діє на основі територіального принципу організації фізкультурно-спортивної роботи, є проведення Спартакіад «Стартуємо разом!», що стимулюють розвиток сімейних форм спортивного дозвілля, пропагують організацію та функціонування муніципальних сімейних секцій, підвищують мотивацію участі самих спортивних родин в змаганнях різного рівня.

Одним з інструментів розвитку фізкультурно-спортивного руху в територіальній громаді є проведення щорічних конкурсів:

– конкурс «Кращий тренер і фахівець з роботи з дітьми у сфері фізичної культури і спорту»;

– огляд-конкурс «Наш двір – спортивний двір!», що проводиться по номінаціях: а) «Краща фізкультурно-спортивна установа за місцем проживання»; б) «Кращий спортивний двір»; в) «Кращі (село, селище, місто, район) по організації фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи за місцем проживання»; г) «Кращі (село, селище, місто, район) по проведенню змагань в рамках Спартакіади за місцем проживання «Наш

двір – спортивний двір»; г') «Краща спортивна сім'я»; д) «Кращий організатор фізкультурно-спортивної роботи за місцем проживання».

Висновки. Фізична культура і спорт володіють важливими онтогенетичними і комунікативними властивостями. Вони мають комунікативну, фізіолого-психологічну, екзистенційну, поведінкову, емоційну складові.

Фізична культура і спорт мають територіальний характер, бо фактично здійснюються за місцем проживання, в рамках існування і функціонування територіальної громади, що об'єктивно обумовлює та підвищує роль органів місцевого самоврядування у побудові локальної системи фізкультурно-спортивної роботи.

Органи місцевого самоврядування, насамперед, здійснюють муніципальне управління у профільній сфері, однак в рамках цього вони виконують ініціюючу, організуючу, координуючу, підтримуючу роль, використовуючи при цьому організаційні, організаційно-правові та фінансові форми діяльності.

Важливою частиною діяльності ОМСВ по створенню локальної системи фізкультурно-спортивної роботи, є її планування, яке повинно враховувати системний комплекс внутрішніх та зовнішніх факторів розвитку територіальної громади.

Використані джерела:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Шолохов И. Концептуальные подходы к стратегическому планированию развития структурных составляющих социальной сферы / И. Шолохов, В. Кураков. – Режим доступа: <http://rl-online.ru/articles/1-03/65.html>
3. Муниципальный опыт в спортивной работе государств-членов Европейского Союза. – ЕС, 2005. – С. 23.
4. Население Украины может сократиться до 25 миллионов [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://for-ua.com/ukraine/2010/11/12/081816.html>
5. Там само.

*Рецензент: д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України
Баймуратов М.О.*